

Probleemgedrag

Door Jessica Reurich:

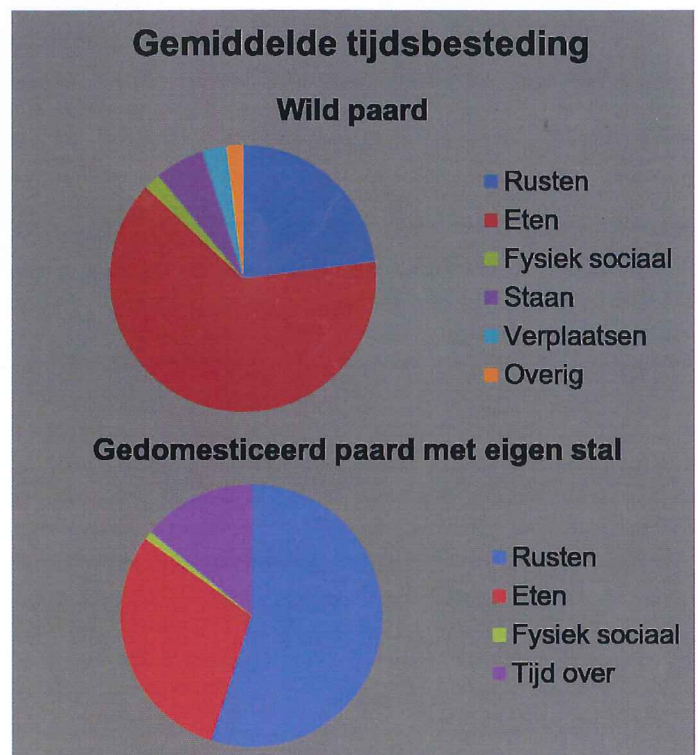
Zo'n 60 miljoen jaar geleden bestond Eohippus, een bosdier-tje van ongeveer 20 cm hoog en met aan de voorvoeten 4 hoefjes en aan de achtervoeten 3. Eohippus leefde in eenzaamheid en at bladeren. Gedurende een evolutie van miljoenen jaren is vanuit de Eohippus via heel veel tussenvormen zo'n 3 miljoen jaar geleden uiteindelijk het geslacht Equus ontstaan. Tot het geslacht Equus behoort ons huidige paard. Gedurende de evolutie is het paard van een bosdier veranderd in een steppedier. Het paard is groter geworden: de wilde soorten zijn gemiddeld ongeveer 140 cm, bij gedomesticeerde soorten varieert dit zeer sterk.

Het leven op de steppe en de grootte van het dier, maken dat het paard goed zichtbaar is voor predatoren. Dit vereist dat een paard om te overleven, predatoren snel ziet en dat hij hard weg kan rennen. Het paard van nu is daaraan aangepast en heeft nog maar één teen aan elke voet en lange benen, zodat hij hard kan rennen. Verder heeft het paard geen sleutelbeen meer, daardoor gaat de ademhaling makkelijker wanneer hij zich erg inspannt. De langere neus zorgt ervoor dat het paard boven het gras uit kan kijken en met de ogen in de zijkant van het hoofd geplaatst, kan hij bijna 360 graden om zich heen kijken en zo een predator snel zien. Daarnaast is het paard een zeer sociaal dier geworden: levend met soortgenoten worden predatoren sneller opgemerkt en is de kans dat de predator juist jou grijpt een stuk kleiner. Het leven op arm steppegras leidde ertoe dat het paard de hele dag moest eten en het zorgde voor een aangepast spijsverteringskanaal zodat er voldoende voedingsstoffen opgenomen worden. Het gebit is aangepast aan het vermalen van gras en het paard heeft een grote blinde en dikke darm gekregen om de grassen goed te kunnen verteren.

Met een evolutie van 60 miljoen jaar heeft het huidige paard er dus heel lang over gedaan te worden tot wat hij nu is. Ongeveer 6000 jaar geleden werden de eerste paarden gedomesticeerd. Men ontdekte dat paarden gebruikt konden worden als last- en rijdier. Uiteindelijk heeft deze domesticatie ertoe geleid dat mensen paarden zijn gaan houden in stallen. Het huidige gedomesticeerde paard wordt veelal gehouden in een omgeving waar hij niets aan kan veranderen of beïnvloeden. De mens bepaalt hoeveel ruimte een paard tot zijn beschikking heeft en hoeveel beweging hij krijgt. Het paard staat vaak niet meer in de frisse lucht, maar in een stalklimaat dat soms zelfs ammoniakdampen bevat. Foerageren is vaak niet meer mo-

gelijk en het voedsel bestaat uit krachtvoer en vaak in beperkte mate ruwvoer. De sociale contacten die het paard heeft, zijn afhankelijk van de mogelijkheden die de mens hem biedt.

Doordat het paard is overgeleverd aan het management op stal kan hij niet meer zijn eigen tijd indelen. In het wild is een paard zelden of nooit alleen en eet hij het grootste gedeelte van de tijd. Rusten gebeurt in het wild ongeveer 25% van de tijd. Fysiek sociaal contact is niet zo'n hoog percentage, maar een paard heeft wel 50 á 100 keer per uur enige vorm van fysiek sociaal contact, bijvoorbeeld door even te neusblazen met elkaar. Dit lage percentage wil dus niet zeggen dat het onbelangrijk is! De tijdsbesteding van een gemiddeld gedomesticeerd paard met een eigen stal is heel anders. Het rusten is enorm toegenomen, het eten enorm afgenomen, het fysiek sociale contact is gehalveerd en er is veel tijd "over".

De voortplanting van het paard is ook veel veranderd. Van seksueel contact is vaak geen sprake; in de meeste gevallen kiest men voor kunstmatige inseminatie. Hengst en merrie zien elkaar meestal niet. De mens bepaalt welke hengst welke merrie mag "dekken", er wordt dus selectief gefokt. Met deze selectieve fokkerij kunnen we veel beïnvloeden, zoals de stokmaat, de kleur, de bouw en tot op zekere hoogte het karakter. We zullen echter nooit de aard van het paard kunnen veranderen; het paard zal altijd behoefte hebben aan sociaal contact, veel vrije beweging en de hele dag door eten. En dit is waar problemen ontstaan...

Stress

Er zijn twee vormen van stress: acute stress en chronische stress. Acute stress ontstaat bijvoorbeeld bij het zien van een predator; het lichaam maakt zich klaar voor vechten en vluchten: de ademhaling en hartslag versnellen, er worden stresshormonen aangemaakt, en er gaat meer glucose naar de spieren. Acute stress is normaal en vormt geen probleem. Chronische stress is echter wel een probleem, eigenlijk ver-

keert het paard dan in een permanente staat van acute stress. Chronische stress ontstaat op het moment dat de natuurlijke behoeften van het paard en het stalmanagement niet op elkaar aansluiten. Het paard kan er zelf niets aan doen en moet het ondergaan. Chronische stress kan leiden tot veel lichamelijke problemen zoals een verminderde afweer, maagzweren, kolieken, spierproblemen, enzovoort. Daarnaast kan chronische stress zich gedragsmatig gaan uiten en spreken we over probleemgedrag.

Probleemgedrag ontstaat vaak a.g.v. een gebrek aan kennis over:

- Het natuurlijke gedrag van paarden;
- Hoe paarden leren;
- Hoe het paardenlichaam werkt;
- Hoe het paardenlichaam beweegt.

Risicofactoren voor het ontstaan van probleemgedrag zijn:

- Niet kunnen voldoen aan natuurlijke behoeften;
- Manier van spenen;
- Bodembedekking in de stal;
- Niet consequente eigenaar;
- De wijze en het moment van in training nemen;
- Etc.

Probleemgedrag geeft aan dat er een probleem is, maar voor wie is het een probleem? Is het een gedrag dat afwijkt van wat normaal is voor het paard óf van wat normaal gevonden wordt door de mens? Er moet onderscheid gemaakt worden in afwijkend of ongewenst gedrag want de oorzaken en gevolgen daarvan verschillen. Ook heeft het consequenties voor de mogelijkheden van het behandelen en eventueel stoppen van het gedrag.

Afwijkend gedrag ontstaat vaak als gevolg van verschillen tussen evolutionaire behoeften en het gedomesticeerde leven van het paard. Het is dan echt een probleem voor het paard. Afwijkend gedrag komt in 10 tot 40% van de gedomesticeerde paardenpopulatie voor! Bij afwijkend gedrag spreekt men vaak over stereotypieën of stalondeugden. Persoonlijk vind ik stalondeugden geen goed woord. Het woord ondeugd impliceert dat het paard iets bewust fout doet, dit is echter geenszins het geval. Stereotypieën zijn een manier van aanpassen aan een situatie die niet prettig is en niet kan worden beïnvloed of veranderd. In het wild zie je ze niet, ze komen echter in 5 tot 20% van de gedomesticeerde paarden voor. Voorbeelden van stereotiep gedrag zijn boxlopen, weven en luchtzuigen.

Ongewenst gedrag is vaak gedrag dat voor het paard normaal is, maar voor de eigenaar ongewenst. Broekhappen is bijvoorbeeld een ongewenst gedrag. Het paard heeft het geleerd van de eigenaar die dit ongemerkt aanmoedigde en het paard weet daardoor niet beter, maar de eigenaar heeft er hinder van. Soms is het moeilijk om te bepalen of het om afwijkend of ongewenst gedrag gaat. Luchtzuigen is bijvoorbeeld een stereotypie, maar de oorzaak kan al lang weg zijn en vervolgens blijft het paard het toch doen. Het is voor het paard normaal geworden; hij voelt zich er prettig bij. Voor veel eigenaren blijft luchtzuigen echter altijd een ongewenst gedrag.

Bij probleemgedrag denkt men vaak aan stereotiep gedrag, maar het kan ook bestaan uit bijvoorbeeld bokken en/of steigeren tijdens het rijden, niet de bak in willen, de rug wegdrücken en trappen tijdens het poetsen. Deze problemen kunnen onder andere ontstaan door de manier waarop het paard getraind wordt en het moment van in training nemen, maar ook door een verkeerd passend zadel, een niet consequente en/of niet goed zittende ruiter, hoef- en/of gebitsproblemen en onopgemerkte blessures.

Probleemgedrag is een signaal dat er iets mis is en verdient dus alle aandacht!

Ontdek je een gedragsprobleem bij je paard, laat dan altijd eerst een dierenarts komen om te kijken of er sprake is van lichamelijke afwijkingen en ziektes. Zijn er geen veterinaire problemen, laat dan een professional komen die verstand heeft van gedragsproblemen. Zorg dat je het stalmanagement aanpast aan de natuurlijke behoeften van het paard, geef meer tijdverdrijf en voorkom stress. Fysieke preventie zoals bijvoorbeeld een luchtzuigband of stroomgebruik werken niet en vaak zelfs contraproductief.

Voorkomen is beter dan genezen!

Om probleemgedrag te voorkomen zal het stalmanagement zo optimaal mogelijk moeten zijn voor het paard. Het moet aansluiten bij zijn natuurlijke behoeften. Daarnaast is het verstandig (half)jaarlijks het paard preventief te laten nakijken, tijdig behandelaars in te schakelen, het tuig regelmatig te checken, de training aan te passen aan paard en ruiter en goed te letten op de houding en zit van de ruiter.

Gelukkig is er steeds meer maatschappelijke aandacht voor paardenwelzijn. Hopelijk helpt dit bij het voorkomen van probleemgedrag.